

сукупності зумовлює можливість отримання об'єктивних результатів.

Використана література:

1. Кремень В. Г. Освіта і суспільство в парадигмі синергетичного мислення / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – Вісник НАПН України 2 (75) 2012.

References:

1. Kremen V. H. Osvita i suspilstvo v paradyhmi synerhetychnoho myslennia / V. H. Kremen // Pedagogika i psykholohiia. Visnyk NAPN Ukrainy 2 (75) 2012.

Трегуб О. Д. Организация и методика проблемного обучения будущих учителей технологий.

The model of problem training methodology in the process of informatics problems study in professional preparation of the future teachers of technologies is described. It's proved that classification of problem situations by stated features is important for methodology as it directs a teacher for the certain level of individual cognitive activity of the student in the process of solution of problem task at the classes of informatics subjects.

Keywords: problem training, problem situations, model, methodology, teachers of technologies.

Trehub O. D. Organization and methods of problem studies of future teachers of technologies.

В статье описывается модель методики проблемного обучения при изучении дисциплин информатического направления в профессиональной подготовке будущих учителей технологий. Доказывается, что классификация проблемных ситуаций по названным признакам является важной для методики, поскольку направляет преподавателя на определенный уровень самостоятельной познавательной деятельности студента в процессе решения проблемного задания на занятиях с дисциплин информатического направления.

Ключевые слова: проблемное обучение, проблемные ситуации, модель, методика, учителя технологий.

УДК 371.21

Уруський А. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗА ТЕХНОЛОГІЧНИМ ПРОФІЛЕМ

Розглянуто значення індивідуального підходу до учнів у навчальному процесі. Розкрито позитивні аспекти застосування внутрішньої диференціації в освітній галузі “Технологія” для розвитку інтересів, нахилів і здібностей учнів. Досліджено стан реалізації індивідуального підходу в умовах сучасного профільного навчання на основі опитування вчителів, адміністрації навчальних закладів та учнів. Виявлено, що вчителями не достатньо враховуються інтереси та здібності учнів у процесі навчання.

Ключові слова: технології, індивідуальний підхід, зовнішня та внутрішня диференціація, вчитель профільного навчання.

Враховання індивідуальних особливостей школяра є невід'ємною складовою навчального процесу, що сприяє розвитку здібностей, творчості та самореалізації особистості учня. Саме тому, необхідно створювати передумови для розкриття його внутрішнього потенціалу та формування індивідуальності.

Широкі можливості для врахування та розвитку індивідуальних особливостей учнів створюють зовнішня та внутрішня диференціація. Зовнішня диференціація у старших класах реалізується у формі профільного навчання, а внутрішня – передбачає врахування індивідуальних особливостей учнів класу.

Застосування індивідуального підходу у формі внутрішньої диференціації на уроках трудового навчання розглядається у працях Г. Терещука (дидактичні основи індивідуалізації трудового навчання), О. Обух (індивідуальний підхід у 5-6 класах у процесі проектування та виготовлення виробів з текстильних матеріалів), І. Цідила (індивідуалізація трудового навчання учнів 8-9 класів засобами інформаційних технологій).

Проте, питання реалізації внутрішньої диференціації до навчання старшокласників, зокрема, у профільних класах за технологічним напрямом, розкрито недостатньо.

Мета статті – виявити стан реалізації індивідуального підходу до навчання старшокласників за технологічним профілем.

Як зазначають науковці, внутрішня диференціація передбачає врахування індивідуальних особливостей учнів класу. Вона полягає у максимальному врахуванні як індивідуальних, так і групових особливостей учнів за рахунок варіативності темпу вивчення матеріалу, диференціації навчальних завдань, використання різноманітних видів діяльності, характеру та ступеня допомоги тощо [1, с. 42-43].

Можна констатувати, що використовуючи відповідні форми та методи навчання (фронтальна, групова та самостійна робота, розв'язок диференційованих завдань, виконання проектів) з врахуванням індивідуальних особливостей учнів, внутрішня диференціація сприяє максимальному розвитку їхніх навчальних можливостей, інтересів, нахилів і здібностей, створює умови для пізнавальної активності тощо.

В умовах навчального предмету “Технології” внутрішня диференціація сприяє вирішенню таких завдань: підготовка учнів до життєдіяльності в умовах ринкових відносин, формування потреби постійного поповнення знань та самоосвіти протягом життя, підвищення функціональності та грамотності, розширення інтересів, професійне самовизначення з опорою на власні здібності та потреби ринку, підготовка до професійного навчання та виробленню гнучких мобільних трудових умінь з метою успішного пристосування до умов конкуренції, можливість продовжити навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ), цілеспрямований розвиток інтересів і навчальних можливостей, підвищення самостійності та активності у навчанні і трудовій діяльності, розвиток творчих здібностей тощо [3, с. 48-49].

Відповідно, позитивними аспектами застосування внутрішньої диференціації на уроках технологій є забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку здібностей учня, його задатків, нахилів, уподобань, створення можливостей для самовираження тощо. Врахування та подальший розвиток індивідуальних особливостей школярів на уроках технологій дозволяють підготувати їх до реальних умов професійної діяльності, коли від працівників вимагається повноцінна самовіддача, якісне виконання своїх обов'язків, прояву творчості, креативності та самоосвіти протягом життя.

З метою виявлення реального стану застосування індивідуального підходу у процесі навчання старшокласників за технологічним профілем нами було проведено опитування (усне та письмове) 22 вчителів Тернопільської області, які проводили заняття у профільних класах за напрямками “агровиробництво”, “деревообробка”, “швейна справа”, “автосправа”. Для забезпечення об'єктивності було проведено також опитування адміністрації навчальних закладів (15 респондентів), в яких здійснюється підготовка за технологічним профілем, та 362 учнів.

На нашу думку, важливо найперше дізнатись про ставлення вчителів профільного навчання до індивідуального підходу як важливого педагогічного принципу. Результати опитування (табл. 1) вказують на те, що не всі педагоги, а лише 59,09% респондентів визнають врахування індивідуальних особливостей учнів важливою педагогічною проблемою. Проте, коли постало питання про доцільність індивідуалізації навчальної діяльності старшокласників за технологічним профілем, ситуація змінилася. Так, дані анкетування (табл. 1) дозволили виявити, що 72,72% респондентів визнали необхідність індивідуального підходу до учнів в освітній галузі “Технологія”. Цю відмінність можна

пояснити тим, що вчителі брали до уваги лише свій предмет. Також, можливо така ситуація обумовлена ще й тим, що значна частина опитаних у процесі навчання у ВНЗ нехтували теоретичною підготовкою щодо питань індивідуального підходу та недостатньо уваги приділяли цій проблемі у процесі педагогічних практик.

Підтвердженням цього є визнання вчителями значення індивідуального підходу для забезпечення успішності навчальної діяльності старшокласників. За результатами опитування (табл. 1) – 90,91% респондентів переконані у позитивному значенні індивідуального підходу не тільки для успішного засвоєння учнями матеріалу, але й подальшого розвитку їхніх індивідуальних можливостей в оволодінні предметом. Тільки 9,09 % респондентів вважають, що індивідуальний підхід лише частково сприяє успішній навчальній діяльності учнів.

Таблиця 1

Ставлення вчителів до індивідуального підходу в умовах профільного навчання

Питання	Вибір респондента		
	так (%)	частково (%)	ні (%)
Чи вважаєте Ви врахування індивідуальних особливостей учнів важливою педагогічною проблемою?	59,09	31,81	9,09
Чи доцільна індивідуалізація навчальної діяльності старшокласників за технологічним профілем?	72,72	27,27	0,0
Чи сприяє індивідуальний підхід до старшокласників успішній навчальній діяльності у профільних класах?	90,91	9,09	0,0

Можна констатувати, що у вчителів профільного навчання досить “вузьке” розуміння проблеми індивідуального підходу. Вони розглядають індивідуальний підхід лише з позиції практичного значення у навчальному предметі та результативності своєї діяльності (високий рівень знань, умінь і навичок учнів, застосування отриманих знань на практиці, розвиток активності, самостійності та творчості).

За оцінкою адміністрації навчальних закладів, в яких здійснюється підготовка учнів за технологічним профілем технологічного компоненту, вчителі на високому рівні забезпечують індивідуальний підхід до них з врахуванням їхніх індивідуальних особливостей. Така позиція адміністрації обумовлюється, як правило, незначною кількістю учнів, наявністю відповідного навчального обладнання та роздаткового матеріалу (верстатів, швейних машинок, технологічних та інструкційних карт, плакатів, стендів тощо), досвідом та професійними надбаннями вчителів. Слід зазначити, що ефективність реалізації індивідуального підходу обумовлюється не тільки наявністю якісного дидактичного забезпечення, але й його використання вчителем з врахуванням індивідуальних особливостей учнів. Тому, досить проблематично оцінювати ефективність врахування індивідуальних особливостей учнів тільки за наявністю сукупності позитивних факторів (незначна кількість учнів, навчально-матеріальне обладнання, педагогічний досвід вчителів та ін.).

Важливо дізнатись не тільки позицію адміністрації та вчителів з реалізації індивідуального підходу, але й самих учнів. На запропоноване питання **“Чи враховуються Ваші особисті інтереси на уроках профільного навчання?”**, ми отримали такі результати: так, у повній мірі – 65,5%; лише частково – 26,2%; ні, не відповідає – 2,2%; важко відповісти – 6,1%. Такі дані свідчать, що для більшості учнів їхні інтереси враховуються вчителями. Це особливо важливо, оскільки інтерес учнів до предмету та виконуваної ними діяльності відіграє важливу роль у розвитку їхніх здібностей. Як зазначає Г. Терещук, інтереси учнів, як правило, пов’язані зі здібностями. Виникнення інтересу у будь-якій діяльності є відправною точкою формуванню здібностей до даного

виду діяльності. Він підкреслює, що поняття “інтерес” та “здібності” взаємопов’язані і у своєму розвитку стимулюють один одного. Важливо також, щоб робота, яку виконують учні, викликала позитивні емоції, оскільки такий мотиваційний стимул сприяє подальшому розвитку відповідних здібностей [3, с. 64].

Отже, отримання морального задоволення від навчальної діяльності є важливою передумовою активності учнів та розвитку їхніх здібностей на заняттях. Тому на уроках технології доцільно постійно підтримувати інтереси старшокласників та сприяти подальшому їх розвитку.

З метою виявлення зацікавлень і побажань учнів профільних класів щодо діяльності, яку вони виконують, було запропоновано запитання **“Чим найбільше Ви хотіли б займатися на уроках профільного навчання?”**. Результати опитування показали, що незважаючи на об’єднання учнів у профільні класи за інтересами, нахилами та здібностями у них відрізняються погляди щодо навчальних завдань (виконуваної роботи). Так, учні на уроках профільного навчання прагнуть: виконувати практичну роботу – 30,4%; працювати в колективі – 24,3%; виконувати творчі завдання – 15,3%; розробляти проекти – 9,8%; вивчати теоретичний матеріал – 9,4%; працювати самостійно – 5,9%; виготовляти вироби відповідно до документації – 4,9%. Результати вказують на різноманітність бажань учнів. Їх можна умовно об’єднати у три групи. До першої групи – за видом діяльності (вивчення теоретичного матеріалу та виконання практичної роботи). До другої – за творчістю (творча робота, у тому числі, проектування; репродуктивне відтворення – не творчі завдання). До третьої – за формою організації (самостійне виконання завдань, виконання завдань у колективі). На нашу думку, вчителям потрібно брати до уваги широке коло інтересів і побажань учнів: наявність цікавого та практично значимого теоретичного матеріалу, вибір складності завдань та виконуваної роботи, самостійне та колективне виконання завдань. Це сприятиме забезпеченню позитивного емоційного відношення до виконуваної роботи та подальшого розвитку відповідних здібностей.

Аналогічна ситуація, як з інтересами школярів, спостерігається і щодо врахування їхніх здібностей. На питання до старшокласників **“Чи враховуються Ваші здібності на уроках профільного навчання?”** отримали результати: так, у повній мірі – 65,2%; лише частково – 28,7%; ні, не враховуються – 2,2%; важко відповісти – 3,9%.

Загалом, можна констатувати, що вчителі беруть до уваги інтереси та здібності учнів. Проте, на нашу думку, не є позитивним фактом те, що майже для третини опитаних респондентів лише частково враховуються їхні здібності (28,7%) та інтереси (26,2%). Також, дослідження дозволило виявити учнів, в яких інтереси і здібності взагалі не враховуються так і тих хто не зміг визначитись. Незважаючи на малий відсоток, нехтувати такими учнями не можна. На нашу думку, вчителям необхідно систематично брати до уваги інтереси та здібності всіх без винятку учнів у процесі підготовки до занять, викладання навчального матеріалу та постановки завдань. Оскільки, без належного і систематичного врахування здібностей та інтересів учнів не тільки проблематично їх максимально розвивати, але й можлива втрата зацікавленості до обраного ними профільного предмету.

У процесі реалізації індивідуального підходу, як правило, враховуються індивідуальні особливості не кожного окремого учня, а групи учнів, що мають приблизно однакові особливості. Для виявлення, чи здійснюється вчителями технологій поділ учнів на умовні групи, ми запропонували респондентам запитання: **“Чи поділяєте учнів на умовні групи за навчальними можливостями?”**. За результатами опитування, ми отримали такі дані: так, завжди поділяють учнів на умовні групи – 27,27%; використовують його періодично – 59,09%; вважають це недоцільним – 9,09%; ніколи не застосовують на практиці – 4,54%.

Таким чином, можна зазначити, що значна частина вчителів активно використовує умовне групування учнів за навчальними можливостями. Відмінність полягає лише в тому, як часто вони застосовують типологічне об’єднання для реалізації індивідуального підходу.

Так, лише близько третини з опитаних респондентів (27,27%) постійно розподіляють учнів на умовні групи і більша половини вчителів роблять це періодично.

Відомо, що об'єднання учнів в умовні групи за рівнем їх навчальних можливостей не є обов'язковим. У першу чергу, це необхідно для вчителя, оскільки полегшує його роботу з реалізації індивідуального підходу. Враховувати характерні особливості групи учнів завжди легше, ніж кожного окремо. Вчителі можуть добрати для них різнорівневі завдання, вибрати стратегію і тактику навчання, яка відповідає їхнім можливостям. Такі групи не є стабільними, учні мають можливість перейти з "слабшої" групи у більш "сильнішу" і навпаки.

На нашу думку, з метою успішного застосування індивідуального підходу об'єднання учнів в умовні групи є необхідним і потребує систематичного та цілеспрямованого застосування на практиці, а не періодичного використання. Проте, коли лише близько третини опитаних (27,27%) постійно здійснюють поділ учнів на умовні групи, можна стверджувати, що вчителі або не вважають це необхідним, або відчують у цьому питанні певні труднощі.

Важливо також встановити, за якими саме критеріями здійснюється умовне групування учнів у профільних класах для реалізації індивідуального підходу. З метою виявлення ознак, за якими вчителі об'єднують учнів, було запропоновано питання: "**Якщо поділяєте учнів на групи, то вкажіть за якими ознаками**". Серед ознак, за якими здійснюється поділ учнів, вчителі відзначили: рівень практичних умінь (50%); рівень теоретичної підготовки (22,7%); ставлення до навчання (13,65%), рівень навчальних досягнень (13,65%)

Одержані дані дають підставу стверджувати, що половина опитаних вчителів (50%) за основу умовного групування учнів приймають рівень їх практичних умінь і навичок. Таку позицію вчителів можна обґрунтувати практичним спрямуванням навчального предмета. Проте, на нашу думку, найбільш комплексним показником для групування учнів є саме рівень навчальних досягнень, оскільки передбачає врахування декількох факторів – теоретичні знання, практичні вміння та навички, ставлення до навчання. Можна зазначити, що вчителі технологій не завжди об'єктивно розподіляють учнів на умовні групи, коли за основу береться лише одна єдина ознака, а не їх сукупність, що також впливає на успішність здійснення індивідуального підходу до них.

Важливо також на якому з етапів уроку здійснюється індивідуалізація навчальної діяльності школярів. У процесі дослідження виявилось, що найчастіше врахування вчителями індивідуальних особливостей учнів відбувається у процесі практичної роботи. Так, 81,8% респондентів постійно враховують індивідуальні особливості учнів у процесі практичної підготовки (табл. 2).

Т а б л и ц я 2

Застосування індивідуального підходу до учнів вчителями технологічного профілю на різних етапах уроку

№	Етапи уроку	Постійно	Частково	Не враховую
1.	Актуалізація опорних знань та життєвого досвіду учнів	-	73,3 %	26,7 %
2.	Мотивація трудової діяльності	31,8 %	45,5 %	22,7 %
3.	Вивчення нового матеріалу	27,3 %	27,3 %	45,4 %
4.	Проведення інструктажу (вступного, поточного, заключного)	13,6 %	63,6%	22,8%
5.	Практична робота	81,8%	18,2 %	-
6.	Оцінюванні учнів	27,3%	31,8%	40,9

Врахування індивідуальних особливостей учнів на уроках технологій потрібне на всіх

етапах заняття. Проте, на нашу думку, найбільш оптимальним для застосування індивідуального підходу до старшокласників є саме самостійна робота, яку можна реалізувати як під час виявлення теоретичних знань учнів, так і в практичній діяльності. Врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі практичної роботи, відповідно до результатів опитування, застосовується значною кількістю вчителів (81,8 %), проте, перевірка теоретичних знань учнів, у більшості випадків, відбувається за допомогою усного фронтального опитування. При такому способі опитування практично неможливо диференціювати завдання, виявити реальний стан теоретичної підготовки учнів та належним чином їх оцінити.

Не всі вчителі надають належної уваги застосуванню індивідуального підходу у процесі проведення інструктажу (вступного, поточного, заключного). На нашу думку, проведення інструктажу є невід'ємною складовою практичної роботи, і також потребує диференціації в залежності від особливостей учнів. Не менш важливим є диференціація учнів в оцінюванні їхніх успіхів. Так, певний результат для одних учнів є результатом його клопіткої діяльності, а для інших – досягненням без надмірних зусиль. Тому, у процесі оцінювання також необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів.

Ефективність реалізації індивідуального підходу залежить у значній мірі від підготовленості педагогічних кадрів. Саме тому вчителям було запропоновано питання: **“Чи вважаєте себе достатньо підготовленими (теоретично та практично) до реалізації індивідуального підходу?”**. Ми отримали такі дані: у повній мірі вважають себе підготовленими – 36,36%; так, частково – 36,36%. Поряд з цим, 27,27% опитаних не змогли здійснити самооцінки. Це може свідчити, про те, що можливо, вчителі не мають досвіду самооцінки власної професійної діяльності в даному аспекті. Опосередковано це є додатковим фактом недостатньої уваги вчителів до проблеми індивідуального підходу у процесі навчання. Загалом, можна констатувати, що більшість з опитаних вчителів профільного навчання не вважають себе повною мірою готовими до реалізації індивідуального підходу.

Разом з тим, вчителі переконані у “високій” ефективності власної діяльності в застосуванні індивідуального підходу у процесі навчання старшокласників за технологічним профілем. Так, на питання **“Оцініть, наскільки успішно Ви реалізовуєте індивідуальний підхід до учнів (за десятибальною шкалою)”** у 6 балів оцінили свою успішність застосування індивідуального підходу – 4,54% опитаних респондентів, у 7 балів – 4,54%, у 8 балів – 45,45%, у 9 балів – 36,36%, 10 балів – 9,09%. На нашу думку, така висока самооцінка є дещо суперечлива, оскільки, за попередніми результатами, лише 59,09% опитаних вчителів визначили врахування індивідуальних особливостей учнів важливою педагогічною проблемою та 36,36 % у повній мірі вважають себе готовими до реалізації індивідуального підходу. Відповідно, більшість учителів мають дещо завищену самооцінку в успішності застосування індивідуального підходу до учнів.

Аналіз результатів опитування вчителів, учнів та адміністрації дає підставу сформулювати такі **висновки**:

- індивідуальний підхід до навчання старшокласників за технологічним профілем розглядається вчителями як ефективний засіб підвищення навчальної успішності учнів і застосовується ними на практиці;

- самооцінка діяльності вчителів щодо застосування індивідуального підходу, у більшості випадків, є завищеною;

- більшість учителів лише частково використовують умовне групування учнів для реалізації індивідуального підходу до них та здійснюють його в основному за однією, найбільш вираженою ознакою, а не беруть до уваги їх сукупність. Вони постійно здійснюють врахування індивідуальних особливостей учнів тільки при виконанні практичної роботи та частково на інших етапах уроку;

- частина учнів зазначили, що у процесі реалізації індивідуального підходу вчителі

неповною мірою враховують їхні інтереси та здібності або взагалі не беруть до уваги.

Використана література:

1. Монахов В. М. Дифференциация обучения в средней школе / В. М. Монахов, В. А. Орлов, В. В. Фирсов // Советская педагогика. – 1990. – № 8. – С. 42-47.
2. Обух О. С. Педагогічні умови реалізації індивідуального підходу до учнів 5-6 класів у процесі проектування та виготовлення виробів з текстильних матеріалів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. С. Обух ; Ін-т проф.-техн. освіти АПН України. – К., 2007. – 19 с.
3. Терещук Г. В. Индивидуализация трудового обучения: дидактический аспект / Г. В. Терещук ; под ред. В. А. Полякова. – М. : Ин-т ПСМ РАО, 1993. – 200 с
4. Цідило І. М. Дидактичні умови індивідуалізації трудового навчання учнів 8-9 класів засобами інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / І. М. Цідило ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 20 с.

References:

1. Monakhov V. M. Differentsiatsiya obucheniya v sredney shkole / V. M. Monakhov, V. A. Orlov, V. V. Firsov // Sovetskaya pedagogika. – 1990. – № 8. – S. 42-47.
2. Obukh O. S. Pedagogichni umovy realizatsii indyvidualnoho pidkhodu do uchniv 5-6 klasiv u protsesi proektuvannya ta vyhotovlennia vyrobiv z tekstylnykh materialiv : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / O. S. Obukh ; In-t prof.-tekhn. osvity APN Ukrainy. – K., 2007. – 19 s.
3. Tereshchuk G. V. Individualizatsiya trudovogo obucheniya: didakticheskiy aspekt / G. V. Tereshchuk ; pod red. V. A. Polyakova. – M. : In-t PSM RAO, 1993. – 200 s
4. Tsidylo I. M. Dydaktychni umovy indyvidualizatsii trudovoho navchannia uchniv 8-9 klasiv zasobamy informatsiinykh tekhnolohii : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / I. M. Tsidylo ; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – K., 2006. – 20 s.

Урусский А. В. Современное состояние и проблемы реализации индивидуального подхода к обучению старшеклассников по технологическому профилю.

Рассмотрены значение индивидуального подхода к учащимся в учебном процессе. Раскрыты положительные аспекты применения внутренней дифференциации в образовательной области "Технология" для развития интересов, склонностей и способностей учащихся. Исследовано состояние реализации индивидуального подхода в условиях современного профильного обучения на основе опроса учителей, администрации учебных заведений и учеников. Выявлено, что учителями недостаточно учитываются интересы и способности учащихся в процессе обучения.

Ключевые слова: технологии, индивидуальный подход, внешняя и внутренняя дифференциация, учитель профильного обучения.

Uruskiy A. V. Modern state and problems of realization of the individual going near teaching of senior pupils on a technological type.

The role of individual approach to students in the process of teaching has been reviewed. Positive aspects of internal differentiation appliance in educational branch "Technology" for the development of students' interests and abilities have been revealed. The state of implementation of individual approach in today's professional teaching, based on a survey of teachers, administration and students of educational institutions has been examined. It has been found out that teachers do not sufficiently take into consideration interests and abilities of students during the process of teaching.

Keywords: technology, individual approach, external and internal differentiation, professional training teacher.